

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל

- פרשת קדושים תשע"ז -

ג. קץ באכילת נבילה
הנה בחולה שיש בו סכנה שמוכרח לאכול בשר בשבת, ואין לפניו בשר כשר לאכול, אלא יש לו שתי אפשרויות, או לאכול נבילה, או לשחוט בהמה בשבת, כתב הרא"ש (יומא פ"ח ס"י י"ד, ומובא במשנה ברורה ס"י שכ"ח ס"ק ל"ט) דישחוט בשבת ולא יאכל נבילה, משום דשמא יהיה קץ באכילת נבילה ולא יאכל ויסתכן.
וכתב בעץ חיים (שם) דכמו דשרינן לאחר לשחוט בשבת, מחמת הא דהחולה קץ באכילת נבילה, הכי נמי יש לדון דמותר לאחר לשחוט חלב טמא, מחמת הא דהחולה קץ באכילת חלב טמא.
אך כתב דלא דמי, דלהכי שרינן התם, דהרי יש אופן אחר שהחולה לא יחא קץ ועל ידי זה יחא לו לאכול, משא"כ הכא האופן האחר שלא יחא קץ, הוא לא על ידי שנותנין דבר אחר לחולה לאכול, ובזה לא שרינן. ולעני"ד אין לחלק.
והנה בדין זה דקץ יש להעיר עוד, דהרי למה שכתב בעץ חיים (שם, דכתב במגן אברהם) דכייפינן לחולה לשתות החלב, אם כן בנידון דנבילה נמי נכפנו לאכול הנבילה, ואמאי אמרינן דמפני שקץ בה ישחוט בשבת. ונצטרך שוב לחלק דשאני התם דלא כייפינן דהרי יחא מאכל אחר. אך לענין שיכפנו לכאורה אין לחלק.

ד. לערב דבר מר
הנה כתב הרמב"ם (פ"ה הל' יסודי התורה ה"ח) דאם אוכל איסור אכילה שמעורב בו דבר מר, חשיב שאוכל האיסור שלא כדרך אכילתו, שהרי אין בו הנאה לחיך, ומותר לאוכלו אפילו שלא במקום סכנה.
ולפי זה היה אפשר לומר דמהאי טעמא יש לאסור לשתות החלב, דהרי יכול לשתותו בהיתר, דיכול להניח בפיו עפר.

מהו לענין שבועת שקר

תו יש לעיין בעובדא הנ"ל, בגוונא דצריך הבריא לשתות שתי רביעיות כדי שהחולה יאמין לו, אך יש להבריא אפשרות אחרת, שהוא יכול לישבע להחולה שהוא חלב כשר, אע"פ דבזה יעבור על איסור שבועת שקר.

מי אמרינן דעדיף לשתות החלב שהוא איסור קל, אע"פ דשותה ב' רביעיות דהוה שני איסורים, או דילמא עדיף לעבור על איסור דשבועת שקר דהוה רק איסור אחד, אע"פ דהוה איסור חמור.
והנה בחולה שיש בו סכנה שמוכרח לאכול בשר בשבת, ויש לו שתי אפשרויות, או לאכול נבילה דהוה איסור קל, אע"פ דיצטרך לאכול ב' כזיתים, ויעבור איסור נוסף בכל כזית, או יכול לשחוט בהמה בשבת דהוה רק איסור אחד, אע"פ דהוה איסור חמור. ופליגי קמאי איזה יעשה. והר"ן (יומא ד' ב' מדפי הרי"ף ד"ה וגרסי') כתב דעדיף שישחוט, דעדיף עבירה אחת אע"פ שהיא חמורה, מכמה עבירות קלות.
ולדברי הר"ן, יש לומר דעדיף שישבע, דעדיף שבועה אחת בשקר, אע"פ שהיא עבירה חמורה, מכמה עבירות קלות דחלב טמא.
וכל זה בגוונא דמוכרח לשתות ב' רביעיות, אבל בגוונא דסגי ברביעית אחת, יש לומר דשבועה חמירה, וכל שכן אם סגי בפחות מרביעית, דבכהאי גוונא מיתסר רק משום חצי שיעור.
אך עיקר דברי הר"ן אינם מוסכמים, דבתשב"ץ (ח"ג ס"י ל"ז ד"ה הרמב"ן) פליג על הר"ן, וסבירא ליה דעדיף נבילה הקל.

נפשו קצה במאכלות אסורות

והייתם לי קדושים כי קדוש אני ה' ואבדל אתכם מן העמים להיות לי (כ' כ"ו)

פירש רש"י, רבי אלעזר בן עזריה אומר מנין שלא יאמר אדם נפשי קצה בבשר חזיר, וכן אי אפשרי ללבוש כלאים, אלא יאמר אפשי ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי, דילפינן מהאי קרא ד'ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי', שתהא הבדלתכם מהם לשמי, פורש מן העבירה ומקבל עליו עול מלכות שמים.

והנה יש לדון בגווני דמכל מקום נפשו קצה במאכלות אסורות, כגון הא דאייתי בקובץ עץ חיים (שו"ת מבית המדרש עץ חיים באמשטרדם, דף ל"ג, תשובה מהג"ר יצחק סרוק זצ"ל) עובדא בחולה שיש בו סכנה, שהרופאים אמרו שלצורך רפואתו מוכרח לשתות חלב אתון, והחולה לא הסכים לשתות אלא חלב כשר, ואז בא עליו בנו בערמה, והביא חלב בכלי אחר, ואמר שהוא חלב עז, וביקש מאביו לשתותו, ואביו לא האמינו, אלא אמר לו אם זה נכון שהוא חלב עז שתה אתה ממנו, ואחר כך אשתה אני. האם משום פיקוח נפש שרי להנותן לשתות מהחלב כדי שהחולה ישתה ממנו.

וכתב בקובץ עץ חיים (שם) דאסור להנותן לשתות החלב, דדוקא לחולה הותר האיסור ולא לבריא, ואפילו בטעימה אין להקל, אלא כתב דיש לפייס החולה עד שיסכים לדבריהם, ואם לא יועיל בהיותו מתמיד בדמיונו הכוזב, יכריחוהו לקבל התרופה, כמו שכתב במגן אברהם (ס"י שכ"ח סק"ו) דאם החולה אינו רוצה לקבל התרופה כופין אותו, והביא כך בשם תשובות רדב"ז (ח"ד ס"י ס"ז, אלף קל"ט).
ולכאורה משמע בע"ץ חיים, דאם אי אפשר להכריח החולה, מכל מקום הנותן לא ישתה. ולעני"ד נראה לא כך, אלא מותר להנותן לשתותו, דאכתי הוה בהיתר פיקוח נפש.

לדון בעובדא הנ"ל

ויש לדון בהאי עובדא בכמה אנפי:

א. חולה קעביד שלא כהוגן
הנה באמת יש לדון דאין היתר להבריא לשתות החלב, דהרי האי חולה עביד שלא כהוגן בהא שאינו רוצה לשתות חלב טמא, ובזה מכשיל את השותה.

אבל בפשוטו אכתי יש היתר של פיקוח נפש, והרי כגון חולה שמוכרח לאכול משום פיקוח נפש, ויש לו אוכל בביתו, אך אינו רוצה לאוכלו כי אינו טעים לחיכו, ויש אוכל אחר שאפשר להביאו על ידי חילול שבת, יהא שרי להביאו אם אחרת לא יאכל, אע"פ שודאי החולה עביד שלא כהוגן. [ועיין בנידון זה בספר זכר דבר (ס"ג ג)].

ב. יולדת סומא
הנה אמרינן בשולחן ערוך (ס"י ש"ל ס"א א') דמכיון דיולדת היא כחולה שיש בו סכנה, אם כן מדליקין לה נר אפילו היא סומא.

וביאר במשנה ברורה (שם ס"ק ג') דאע"פ שחברותיה יודעות לעשות לה כל הדברים הנצרכים לה, מכל מקום קים להו לחכמים דלא מיתבא דעתא דיולדת כששרויה בחשך. [ואין לשאול דיטעוה ויאמרו שהדליקו נר, דאייהו תרגיש שלא הדליקו].

ולכאורה ניליף מהכא לנידון דידן, דחזינן דשרי לעשות איסור כדי להרגיע החולה, אע"פ דלפי האמת לא בעינן להדליק הנר.
ובעץ חיים כתב דאין ראייה מהכא לנידון דידן, וצריך עיון אמאי לא.

משא"כ לדעת המנחת יצחק יפריש מן התורה את זה שמבשל ב' גרוגרות.

ה. לענין עונש

אמנם לענין עונש, כגון שבישל עבור נכרי ביום טוב, ובישל שתי גרוגרות, והתרו בו קודם הבישול על שתיים, גם אם ליכא פטור מפאת ריבוי בשיעורים, מכל מקום לא ילקה שתיים, דבלאו אחד ופעולה אחת לא יתחייב שתיים.

והא דמבואר בגמרא מכות (כ"ב ב') דבשורט ה' קרחות מחולקים בבת אחת חייב ה' מלקות, פירשו התוספות (שם) דדוקא בקרחת אמרינן הכי דגלי קרא, אבל באוכל ב' זיתים של איסור בבת אחת, אף שהתרו קודם האכילה שיהא חייב שתיים, אינו חייב אלא אחת.

ו. דברי המנחת חינוך

הנה איתא במשנה בחולין (י"ד א') דהשוחט בשבת וביום הכיפורים שחיתו כשרה, ולהרבה פוסקים איירי אפילו במזיד. והקשה מהרי"ט (ח"א סי' ס"ט) למה תהיה שחיתו כשרה, הא כל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד, אי עביד לא מהני, אם כן לא יהי השחיטה ותיהי נבלה.

ותירץ דהא דאמרינן דלא מהני, אינו אלא במקום דאי לא מהני יתוקן האיסור, אבל אם אפילו אי לא מהני לא יתוקן האיסור, ככהאי גוונא לא אמרינן דלא מהני. והכי נמי הכא אפילו אי לא מהני, מכל מקום עביד איסורא דנטילת נשמה. אם כן כיון דלא נתקן האיסור שפיר מהני ושחיתו כשרה.

וכי תימא דאם לא מהני הוה מקלקל, זה אינו, דהא מתקן האיסור אצל בני נח דלא יהא אבר מן החי. [וכמבואר בגמרא פסחים (ע"ג א') דחשיב מתקן כיון דמוציאו מידי אבר מן החי].

מעתה הקשה במנחת חינוך (מוסד השבת, סוף מצוה ל"ב, אות ל"ט) דהרי מבואר בגמרא חולין (ל"ג א') דהבני מעים אסירים משום אבר מן החי כאשר השחיטה לא מהני, כיון דמנחי בדיקולא, וכל הא דמותרים לבני נח הוא רק משום דהשחיטה הועילה לישראל.

ואם כן אם נימא אי עביד לא מהני, נמצא דלענין הבני מעים בהא ששחט גרם קלקול, ויהא פטור על שחיתת הבני מעיים, ואם כן נימא אי עביד לא מהני בכדי שיהא מקלקל לענין הבני מעים, ויחשב ששחט הבהמה חוץ מהבני מעיים. דהרי נראה דאם יתוקן קצת איסור אמרינן גם כן דלא מהני.

וכתב המנחת חינוך דהאי קושיא רק להר"ן דריבוי בשיעורים אסור מן התורה, ולא להרשב"א דמותר מן התורה, דהרי לדעת הרשב"א לא חשיב איסור מיוחד בהבני מעיים, דהרי אינו אלא ריבוי בשיעורים.

חזינן דסבירא ליה למנחת חינוך כהצד הראשון הנ"ל, דטעמא דהרשב"א דריבוי בשיעורים בשבת אינו אסור אלא מדרבנן, היינו דבזה שמוסיף על השיעור באותה פעולה, אין כאן שם איסור, אף כשאין סיבה המתרת לשיעור הראשון, דהרי הכא בשחיטה בשבת אין סיבה להתיר השחיטה, ואפילו הכי כתב דאיכא בזה ריבוי בשיעורים. אבל במנחת יצחק (ח"ה סי' ל"ו) אייתי לדברי המנחת חינוך ופליג עליה, דסבירא ליה דודאי כשאין סיבה מתרת יהא אסור מן התורה כל שיעור ושיעור. ונמצא דקושיית המנחת חינוך גם לדעת הרשב"א.

ז. ראייה מנודע וחזר ונודע

הנה במנחת יצחק הביא ראייה אלימתא מהא דאמרינן בגמרא שבת (צ"ג ב') לענין קופת הרוכלין, דבנודע וחזר ונודע חייב אף בפעולה אחת, ולא אמרינן דהוה ריבוי בשיעורים.

ולפי זה הא דאמרינן בירושלמי בכתובות (פ"ג ה"א) דחייב על כל שיבולת ושיבולת בהבערה, לענין קם ליה בדרבה מיניה, נמי אינו ענין לדין ריבוי בשיעורים. [ועיינן בכל זה בחוט שני הלכות שבת ח"א בקונטרס מלאכת מחשבת].

והנה במנחת יצחק כתב דנפקא מינה בהאמור לענין נייר קופי, לומר לנכרי לצורך דבר מצוה שיכתוב לא רק עבור עצמו אלא גם עבור ישראל, דלהרשב"א ריבוי בשיעורים רק דרבנן, ואם כן נימא דהוה שבות דשבות, אבל הכא יש לדון דאין סיבה מתרת, עיין שם.

קושיא על דברי הר"ן הנ"ל

הנה איתא בגמרא יומא (פ"ג א') דאם לצורך פיקוח נפש מוכרח לאכול, ויש לפניו רק ב' אפשרויות, או לאכול טבל או לאכול תרומה, נחלקו תנאי מאי חמיר, וקיימא לן דתרומה חמירא, ואם כן אמרינן הקל הקל תחילה ויאכל הטבל.

והקשה בפרשת דרכים (דרוש י"ט) דלדעת הר"ן הנ"ל, הרי יכול להפריש התרומה מהטבל, וכך יאכל התרומה והחולין, נמצא דהשתא בציר לה שיעורא דתרומה, ואם כן אע"פ דתרומה חמירא, מכל מקום עכשיו הוה פחות איסורים מהטבל. ונכל זה לפירוש רש"י בסוגיא שם. אך אם נימא דלא כהר"ן אתי שפיר, דמכל מקום תרומה חמירא, אע"פ דהוה פחות איסורים.

ולהר"ן, פירש בפרשת דרכים דאיירי שאי אפשר לעשר הטבל, כגון שאין הבעלים כאן, [ודלא כפירוש רש"י שם]. [וצריך עיון, דהא כשלעסיה קניה בשנוי, ואז יפריש במחשבתו. ויש לומר דלא שייך שהחולה יעשה כן. ואדם אחר היאך יעשה באינו שלו].

משרט - מרבה בשיעורים

וְשָׂרְט לִנְפֹשׁ לֹא תִתְּנוּ בְּבִשְׂרֵיכֶם (י"ט כ"ח)

הנה אמרינן בגמרא מכות (כ' ב') רבי יוסי אומר מנין למשרט שריטה אחת על ה' מתים שהוא חייב על כל אחת ואחת, תלמוד לומר לנפש, לחייב על כל נפש ונפש.

ותיקשי, אמאי מחייבינן על כל מת ומת, הרי הוה ריבוי בשיעורים, [דלרשב"א מותר מן התורה, וגם להר"ן אין עונש, וכדלהלן].

א. טעמא דהיתר ריבוי בשיעורים

הנה יש לדון בטעמא דהיתר דריבוי בשיעורים, מי אמרינן דהיינו דבזה שמוסיף על השיעור באותה פעולה, אין כאן שם איסור, ואף כשאין סיבה מתרת לשיעור הראשון, או דילמא איירי דוקא בגווני דאיכא סיבה המתרת לחלק ממנו, ואז אמרינן דגם אם מרבה בשיעור מותר. [תו יש לדון אם יש סיבה מתרת, האם בעינן דכל חדא וחדא חזיא להיות ההיתר].

והנה דעת המנחת חינוך כהצד הראשון, אמנם המנחת יצחק נוקט כהצד השני וכדלהלן.

ב. במשרט מחייבינן ריבוי בשיעורים

ובשלמא למנחת יצחק לא תיקשי אמאי חייב במשרט, דהרי אין סיבה המתרת לשרט על מת, אך תיקשי לדעת המנחת חינוך דאמרינן ריבוי בשיעורים אע"פ דליכא סיבה המתרת.

ויש לבאר או דבמשרט גלי קרא דלא אמרינן היתירא דריבוי בשיעורים,

או דילמא שאני במשרט, דהאיסור במחשבתו לכל נפש, ואם כן ליכא היתירא דריבוי בשיעורים, דהרי כל מחשבה על מת הוא כמעשה בפני עצמו.

ג. לדון בהנ"ל גם למנחת יצחק

הנה למנחת יצחק דהסיבה המתרת היא קא עבדה לדין מרבה בשיעורים, אכתי יש לדון בגוונא דגם בשריטה יש סיבה המתרת בכולם, כגון אם משום פיקוח נפש היה צריך לעשות שרטת על מת, והוסיף במחשבתו על מת אחר, האם דמי לריבוי בשיעורים.

דאם נימא דהאיסור במחשבתו לכל נפש, אם כן הכי נמי הכא ליכא היתר דריבוי בשיעורים, דהרי במחשבתו לעוד מת, אינו רק ריבוי אלא הוה איסור נוסף בפני עצמו. [אמנם להתירוץ דהכא גלי קרא, הרי לדעת המנחת יצחק אין הוכחה לכך, דהרי בעלמא לא הוה ריבוי בשיעורים].

ד. לאפרושי מאיסורא

ונפקא מינה בבי הצדדים דריבוי בשיעורים, לענין לאפרושי מאיסורא, כשאדם רואה שני בני אדם מחללים שבת, אחד מבשל גרוגרת, ואחד מבשל ב' גרוגרות בבת אחת, ויכול להפריש רק אחד מהם, דלדעת המנחת חינוך אליבא דהרשב"א, מן התורה יכול להפריש מי שירצה, [רק מדרבנן יפרוש מי שמבשל ב' גרוגרות],

מרבּה בשיעורים בשבת

הנה אמרינן בסוגיא במנחות (ס"ד א') בעי רבא חולה שאמדוהו שמוכרח לאכול שתי גרוגרות, ויש שלש גרוגרות בענף אחד, ושתי גרוגרות כל אחד בענף אחר, ונמצא דיש לפניו ב' אפשרויות היאך לקבל ב' גרוגרות, או לקחת רק שתיים בשתי פעולות, או לעשות פעולה אחת ולקחת שלוש. ופשטינן שיעשה פעולה אחת.

ומתבאר מהגמרא דכל ההיתר לקחת שלוש, היינו כיון דאם יקח שתיים יהא שתי פעולות. ולפי זה אם יש בענף אחד שתיים, ומכל מקום לקח הענף עם שלוש, אסירא ליה.

ונחלקו בהאי איסורא הרשב"א והר"ן:

א. דעת הרשב"א

דעת הרשב"א (הובא בר"ן ביצה ט' ב' מדפי הרי"ף) והתוספות במנחות (שם) דמי שבשביל פיקוח נפש היה צריך לקצור ענף עם גרוגרת אחת לפיקוח נפש, ובמקום זה קצר ענף אחד עם שתי גרוגרות, מיתסר רק מדרבנן, ויליף לה הרשב"א מהא דרבוי בשיעורים ביום טוב מותר לכתחילה, כדאמרינן בגמרא ביצה (י"ז א') ממלאה אשה קיתון של מים אע"פ שאינה צריכה אלא פחות, והא דאסרינן בשבת מדרבנן, דשבת חמירא דהוה איסור סקילה, משא"כ ביום טוב לא גזרו.

ב. דעת הר"ן

אמנם דעת הר"ן (שם) דאסירא מן התורה, דלא דמי ליום טוב, חדא, דהתם הותרה, ועוד, דהתורה התירה אוכל נפש ביום טוב, ואם כן אינו חייב למיעבד במכוון רק מה שצריך.

ויליף לה הר"ן מדסלקא דעתין בגמרא דיקח דוקא ב' גרוגרות בב' פעולות, והרי לכאורה אין כאן ספק כלל, דהרי ב' פעולות ודאי אסירא מדאורייתא, דהרי עושה פעולה נוספת, משא"כ שלש בענף אחד לא הוה אלא ריבוי בשיעורים, ואם ריבוי בשיעורים לא מיתסר אלא מדרבנן ודאי יעשה כך, אלא על כרחך דגם ריבוי בשיעורים מיתסר מדאורייתא.

ובדעת הרשב"א יש לומר דהא דאסרינן ב' פעולות אף ששתיהם נצרכות, נמי הוה רק מדרבנן, דאיזוה מהן תאסר. וכך כתב בקובץ שיעורים (ביצה אות מ"ח).

[ובמנחת חינוך (מוסד השבת סוף מצוה ל"ג) כתב דגם להר"ן ברבוי בשיעורים אין סקילה וקרבן. והעירו דאם כן נצטרך לומר דגם בב' פעולות למה שנצרך אין סקילה, דאם לא כן תיקשי גם להר"ן גופיה הא דהקשה על הרשב"א].

ג. שיטת הרא"ה ומאירי

ושיטה שלישית מצאנו בריטב"א בערובין (ס"ח א') בשם הרא"ה דחלוק גוש אחד דאז שרינן, וזה ממלאה קיתון, משני גושים דאסרינן, וזה הגמרא במנחות. וכך כתב במאירי בערובין (שם).

יחתוך כל העץ

הנה שמעתי מאחד מגדולי הדור שליט"א להקשות, דמשמע מהסוגיא במנחות הנ"ל, דאם יש רק השני גרוגרות בשני עוקצין, ואין הג' בעוקץ אחר, יקצצם בזה אחר זה, ותיקשי, אמאי לא נחייבו שלא לעשות ב' פעולות, אלא יקצוץ כל העץ, דהרי לדעת הרשב"א ריבוי בשיעורים הוה רק איסור דרבנן.

והנה להצד דשרינן בריבוי בשיעורים דוקא היכא דאיכא סיבה המתרת, יש לדון עוד, מי אמרינן דהיינו מכיון דמקצת מותר, שוב שרינן אף יותר מזה, או דילמא טעמא מכיון דכל חדא וחדא חזיא להיות ההיתר.

ואשכחן בזה פלוגתא רבנן בתראי, דדעת האחיעזר (ח"ג סי' ס"ה אות ח') וקובץ שיעורים (ביצה אות מ"ח) וקהילות יעקב (ח"ח סוסי"י י"א) כהצד השני.

אמנם מדברי החפץ חיים (מחנה ישראל פרק ל"א) מבואר כהצד הראשון, דהרי כתב לענין אנשי הצבא, דכיון שלוקח עמו כלי משחית בשבת לרשות הרבים משום פיקוח נפש, רשאי גם לקחת

תפילין, דהוה ריבוי בשיעורים. חזינן דהיתר להוציא התפילין מפאת ריבוי בשיעורים, מכיון דכבר עובר על איסור הוצאה בהכלי משחית, אע"פ דהתפילין אינו בכלל ההיתר דפיקוח נפש.

ולהצד השני דבעינן דיהא כל אחד חזי למילתיה, אתי שפיר, דהרי הכא העץ לא חזי.

יכוון שאינו צריך

הנה שאלו חכמי הזמן אמאי אמרינן שיקח ענף אחד עם ג' גרוגרות, אע"פ דלשיטת הר"ן יש כאן איסור דאורייתא דריבוי בשיעורים, מכל מקום הרי אם לא יעשה כך, יצטרך לעשות ב' פעולות ולקחת שני ענפים בכל אחת גרוגרת, הא יש לו עצה לקחת הענף עם הג' גרוגרות ולהחליט שאינו משתמש בגרוגרת השלישית, ואם כן הוה ליה מלאכה שאינה צריכה לגופה, וגם לר' יהודה דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, מכל מקום הא כתבו תוספות בשבת (ע"ג ב' ד"ה וצריך) דבאינו צריך לעצים לכולי עלמא פטור, דלא מיקרי קוצר בעצים אלא בענין זה, מידי דהוה אקורע על מנת לתפור ומוחק על מנת לכתוב. [אמנם בחיי אדם (נשמת אדם כלל י"א סע' ב') כתב דדווקא בעצים ולא בפירות, ולא אדע אם הדבר מוסכם].

ויש לדון ליישב בד' דרכים:

תירוץ א' - בטלה דעתו

נימא דכיון דבעלמא משתמש בהפרי, הוה ליה בטלה דעתו, וכדכתב במשנה ברורה (ביה"ל סי' ש"ז סע' א') לענין קשר שדרכו של העולם לעשותו בקביעות, דאע"פ דלדידה לא הוה של קיימא, מכל מקום חייב, דלא אזלינן בתר מחשבת הקושר לבטל שם קשר ממנו. ולענין לא דמי, דדוקא לענין קיימא אזלינן בתר עלמא, משא"כ לענין אינה צריכה לגופה, אם אינו צריך להמלאכה, הוה ליה אינה צריכה לגופה.

והרי כתב בתשובות תורה לשמה (סי' קכ"ג) דהמדליק נר לביל שבת, ואינו מדליקו כדי להשתמש בו אלא רק שיחשבוהו לנכרי, ובזה למנוע מעצמו צער גדול, הוה ליה מלאכה שאינה צריכה לגופה. חזינן כהני"ל דלא אמרינן דבטלה דעתו.

תירוץ ב' - מקצתו צריכה לגופה

נימא דאם מלאכה הוה מקצתו צריכה לגופה, לא מפלגינן, וחשיב צריכה לגופה.

אך הוכיחו לא כך, דהנה אמרינן בגמרא חגיגה (י"ח א') 'וחג הקציר', איזה חג שאתה חוגג וקוצר בו, הוי אומר זה עצרת, אימת אילימא ביום טוב, קצירה ביום טוב מי שרי, אלא לאו לתשלומין.

והקשה בטורי אבן (שם) מנא לן דחג הקציר אינו ביום טוב, הא ודאי מן התורה מותר לקצור ביום טוב, לפי הרבה מפרשים דכל מלאכות שבאוכל נפש שרי מן התורה, אלא חכמים אסרו לעשות מלאכות הנעשים לימים הרבה כקצירה וטחינה וכיוצא בהם, וכמו שכתב הר"ן בביצה (ריש פ"ג).

ותירץ בברוך טעם (בהגהות על טורי אבן שם) דאיירי דקוצר השבלים עם הקש, ולא מיקרי ריבוי בשיעורים דשרי ביום טוב, דריבוי בשיעורים אמרינן רק משום דכל חד וחד חזי, משא"כ הקש הא לא חזי ליה לאוכל נפש. [וכדברי האחיעזר הנ"ל דבעינן דיהא כל חד וחד חזי].

והקשו, דאין לחייב על הקצירה מחמת הקשין, דהרי לענין הקשין הוה מלאכה שאינה צריכה לגופה, דהא הקש אינו צריך לו, אלא הוכיחו מהכא דלא מפלגינן מלאכה, ואע"ג דאינו צריך להקשין חייב.

אך יש לדחות דגם לענין הקשין הוה צריכה לגופה, דהרי צריך הקש להיסק או למאכל בהמה.

[והעירו עוד, דחזינן בפציעת חלזון, דאם צריך רק לתכלת ולא לדם, הוה ליה אינה צריכה לגופה, חזינן דמפלגינן].

תירוץ ג' - עץ של נכרי

יש לומר דאיירי שהעץ של נכרי, והנכרי מתיר לקחת פירות שצריך להפיקוח נפש, ואת היתר רוצה הנכרי לעצמו, וממילא הוה

ליה הכל צריכה לגופה, דהרי הגרוגרת השלישית יקח הנכרי לעצמו, ואע"פ שלעושה לא איכפת אם יהא לנכרי, אך אזלין בתר המצווה לחומר. והוא דוחק גדול לאוקמי הכי, והרי פסקין האי סוגיא (שולחן ערוך סי' שכ"ח סעי' ט"ז), ולא הזכירו הפוסקים כן.

תירוץ ד' - אינו חייב לכוון כך

הנה אמרינן בגמרא מנחות (ס"ד א') דדעת רבה דאם פרש מצודה להעלות רק דגים, והוציא גם דגים וגם תינוק, פטור, דאזלין בתר מעשיו, והמעשה הוא מעשה היתר.

והקשה בחזון איש (מנחות סי' מ"ב ס"ק י"ח) הא אף כשיש תינוק הוה ליה דבר שאינו מתכוין, ולא הוה פסיק רישיה, ונהי דניחא ליה בדגים, אך שרי כיון דלא הוה פסיק רישיה, והשתא דכוון לצורך צידת הדגים, יש מלאכת איסור, ואם כן אמאי לא מחייבין ליה.

ותירץ בחזון איש כיון דאין כאן מעשה האדם אלא פריסת המצודה, ומלאכה זו מוכרחת מפני פיקוח נפש, אם כן אע"ג דפשע במחשבתו, אין כאן מעשה איסור, ואין חייבין על מחשבה.

ועוד תירוץ מצאנו בדברי המשנה ברורה (סי' שכ"ח ס"ק ל"ח, ובשעה"צ ס"ק י"ז), דבהך דינא דתינוק אייתי בשם הר"ן (שבת ל"ח א' בדפי הרי"ף) דכשיש תינוק מותר לכוין לדגים, וכתב הר"ן דהטעם משום דאין מדקדקין בפיקוח נפש, והמשנה ברורה (שם) אייתי דיש שולקים. [ועיין במשנת פיקוח נפש סי' כ', ועיין במנחת שלמה תנינא סי' י"א הביא באורך דברי רבנן בתראי].

ומעתה יהא ניחא גם הקושיא דלא ישתמש בגרוגרת השלישית, דמכיון דמותר לחתוך הענף אם הגי' גרוגרות, אם כן מותר גם לכוון להגרוגרת השלישית, או מטעמא דהחזון איש או מטעמא דהר"ן.

ולחלוקים שהביא המשנה ברורה, אולי נימא דאסרינן להוסיף כוונה לאיסור, ולא מחייבין לעשות כונה להיתר. ודוחק.

והנה טענו דאף אם שרינן למיעבד פעולה בשבת, ולא מחייבין ליה לחשוב למונעה כאשר הפעולה בלאו הכי נעשית, מכל מקום היאך תתפרש הסלקא דעתך דהגמרא דיש להעדיף ב' פעולות נפרדות כל אחד גרוגרת, על פעולה של ג' גרוגרות שאחת יתירתא, הרי היאך נימא דנתיר איסור דאורייתא של שתי פעולות כיון שיש דאורייתא שהוא יותר חמור, הרי ביכולתו לקחת השלש בלא חומר של דאורייתא.

והנה לטעמא הר"ן דאין מדקדקין בהכוונה, דעלול לגרום סכנת נפשות, אתי שפיר, דהרי אמרינן שלא יחשוב בהשלש שיהא רק שתיים, אבל לטעם החזון איש דרק לא מחייבין על מחשבה, כיון דהפעולה מקרי היתירא, אם כן הדרא קושיא הנ"ל.

[ויש לומר דלא שייך לומר דיקח שנים עם מחשבה, דזה שרינן ליה, ואם כן יקח בבי' פעולות, אבל באמת אין סברא זו מחוורת כלל, והלכך שפיר הקשו. וצריך תלמוד].

והנה בחזון איש (יו"ד הל' עבודה זרה סי' ס"ח סק"ב) כתב דבאונס ורצון חייב סקילה, אע"פ דאין הוספה במעשה עבירה אלא הוספה ברצון הלב. ותיקשי מדבריו הכא. ויש לומר דהתם האונס שתוחבים בעל כרחו, ובזה אם רוצה גם כן אין לו פטור, והכא האונס מצות פיקוח נפש, ובזה לית לן בה דחושב גם לצורכו.

ריבוי בשיעורים בפעולה אחת

הנה יש לעיין, למאן דאמר ריבוי בשיעורים מדרבנן, אם כן אם מן התורה בצריך גרוגרת אחת, שרי לקצור בבת אחת ב' גרוגרות, אם כן ביכול להתרפא מחצי גרוגרת מסוג אחד או מגרוגרת שלימה מסוג אחר, מן התורה יוכל לקצור מה שירצה, דבגרוגרת השניה האיסור רק על מקצתה, וכל השאר אינו אלא ריבוי בשיעורים.

והא דאמרינן דחייב מן התורה לעשות הקל הקל, ואם כן ביכול בחצי שיעור אסירא ליה באיסור שלם, צריך לומר דכל זה היכא דהוה בזה אחר זה, אבל אם הוה בבת אחת, יעשה מה שירצה, דבפשוטו דין ריבוי בשיעורים דאסור רק מדרבנן, לא רק בלוקח במקום גרוגרת אחת ב' גרוגרות, אלא גם בלוקח במקום חצי גרוגרת גרוגרת שלמה. וצריך תלמוד.

ולפי זה בצריך גרוגרת שלימה, ויכול לקחתה בפעם אחת, אם יקחנה בב' פעמים, יהא בזה איסור דאורייתא, דאם עושה בבת אחת חשיבא כעושה רק בחצי גרוגרת, ואם בב' פעמים גרוגרת שלימה. [והנה להר"ן דריבוי בשיעורים אסור מן התורה, ומכל מקום אמרינן דבצריך ב' גרוגרות יקח בבת אחת ג' גרוגרות, ולא ב' בזה אחר זה, נמי שמעינן דהוה איסור מן התורה לעשותו בב' פעולות].

עניי שבת

היא מהנהך דלא מספקן, דהרי איכא רק חדא דאינו חייב עליה.

ב. שני תוצאות

הנה יש לעיין בצריך גרוגרת משום פיקוח נפש, ויש לו ב' עצים, באחד מסייע לגידול העץ בלקיחת הגרוגרת, ובאחד אינו מסייע, דהיכא דמסייע חייב שתיים, משום קוצר ומשום זורע, והיכא דאינו מסייע אינו חייב אלא משום קוצר.

והנה למאן דאמר ריבוי בשיעורים אסור מן התורה, יש לומר דמן התורה חייב ליקח מהעץ שאינו מסייע להגידול על ידי הקצירה, אבל למאן דאמר ריבוי בשיעורים אסור רק מדרבנן, יש לעיין האם אמרינן דהוה נמי רק דרבנן כיון דהוה על ידי פעולה אחת, או דילמא לא אמרינן לה אלא בסוג עבירה אחת, דחשבינן לה כמגדיל השיעור בעלמא, אבל לא בב' תוצאות.

ולחצד הראשון, אכתי תיקשי למאן דאמר ריבוי בשיעורים דרבנן, אם כן לאיסי אכתי לא יתחייב מיתה, דאע"פ דאיכא ב' אבות, מכל מקום הוה רק פעולה אחת.

ג. חצי שיעור

אבל באמת בלאו הכי לא קשה, דאם ריבוי בשיעורים מדרבנן, גם בהוצאה חשיבא כמוציא רק חצי שיעור, וכן בדש, ובאף אחד ליכא שיעורא.

[אלא דתליא בספיקא דרמב"ן בתורת האדם (ענין הסכנה ד"ה גרסינן) לענין הקל הקל תחילה, אם יש ליקח חצי שיעור מאיסור לאו כלפי חצי שיעור מאיסור מיתה].

הוצאה ודאי חייב וסחיטה ספק

הנה איתא בגמרא שבת (קכ"ח ב') דמחללין שבת לצורך יולדת, ואם היתה צריכה לשמן, חבירתה מביאה לה שמן ביד, ואם אינו יכול ביד מביאה לה בשערה, ואם אינו יכול בשערה מביאה לה בכלי.

ופריך בגמרא אמאי איכא עדיפות להביא השמן בשערה ולא בכלי, כדי שלא יעבור על מלאכת הוצאה, הא בשערה נמי הרי עובר על מלאכת סחיטה.

והקשה השואל בדובב מישרים (ח"ג סי' פ"ב) הרי מבואר בגמרא שבת (ו' ב') דאיסי בן יהודה אומר דמאבות מלאכות ישנה אחת שאינו חייב עליה סקילה, והוצאה היא מהנהך דלא מספקן.

ואם כן לפי זה מאי פריך בגמרא דתיפוק ליה משום סחיטה, דילמא הברייתא אתיא כאיסי בן יהודה, ולהכי יותר מותר להביא לה בשערה, ואף דמחלל שבת באיסור סקילה דסחיטה, מכל מקום הוה אלא ספק איסור סקילה, דדילמא דש היא המלאכה שאינו חייב עליה, משא"כ להביא השמן בכלי, הרי היא מלאכה גמורה דהוצאה, והוה חילול שבת באיסור סקילה ודאי, דהא הוצאה היא מהנהך דלא מספקן. [ובפשוטו יש לתרץ דלא מוקמינן ברייתא כאיסי].

א. דש ומלבן

וכתב הגאון השואל ליישב, דבסוחט יש ב' אבות, דש, ומלבן, דהרי כתבו התוספות בכתובות (ו' א' ד"ה האל) בשם הר"י דגם בשאר משקים אסור משום ליבון כמו במים. [וצריך עיון דלא אשכחן מלבן בשערות רק בבגד]. ואם כן כיון דאסור משום אב מלאכה דשתי מלאכות, שפיר פריך הגמרא דתיפוק ליה משום סחיטה, דהרי ודאי חדא מהני שתיים

זאת למועדי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשוננו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו ז"ל היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור ולהסבר. הרבה פעמים האריך רבינו זצ"ל בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

נא לתרום להדפסת הגיליון
 סוקולוב 17 א' דירה 7 ב"ב, פקס 0737263949
 טל' 035703949@GMAIL.COM